

ÂŞIK ŞİİRİNDE BAŞKALDIRI BAĞLAMINDA NESİMİ ÇİMEN

Bahar OSANMAZ

ÖZET

Âşık şiirinde başkaldırı silahlı ayaklanmadan felsefi anlamda karşı çıkışa; belirli olumsuzlukları eleştirmeye, doğa güçlerinden yakınmaya değin çok geniş alanı kapsar. Bu kültürün icracısı olan âşıklar halkın duygularını kendi yetenekleri ölçüsünde dile getirmişlerdir. İnsan psikolojisi gereği âşıklar da yönetimden, toplumdaki beklendiğini göremeyince karşılaştıkları adaletsizlikleri, düzensizlikleri eleştirmekten çekinmemiştir. Başkaldırı olgusu bu bağlamda ilgili metinlerde yer almıştır. Bu çalışmada Alevî-Bektaşî geleneğine mensup, 1993 yılında Madımak yangınında şehit edilen, 20. yy âşığı Nesimi Çimen'in şiirleri, âşık geleneğindeki yeri ve hayatı başkaldırı olgusu açısından değerlendirilmiştir. Halk şiirinde başkaldırı halkın olduğu her çağda, kimi zaman doğaya karşı, kimi zaman kadere, kaderciliğe kimi zaman da çok ileri gidip tanrıya karşı olmuştur. Çalışmanın sonucunda Nesimi'nin hiçbir zaman tanrıya başkaldırmadığı, kadere inanan ama kaderci de olmayan, inançlı bir ozan olduğu belirlenmiştir. Nesimi'nin başkaldırısı emperyalist düzene, adaletsiz yönetime ve haksızlığa karşı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nesimi Çimen, Başkaldırı, Âşık Şiirinde Başkaldırı, Nesimi Çimen ve Madımak

ABSTRACT

Armed uprising in minstrel poetry in opposition philosophical sense of rebellion; to criticize certain drawbacks, until complaints from the forces of nature covers a wide area. People's feelings and minstrels performing this culture have expressed within their capabilities. Also should minstrel human psychology administration, they expect to see no injustice faced by society, did not hesitate to criticize irregularities. The revolt took place in the texts related cases in this context. In this study, members of the Alevi-Bektaşî tradition, was killed in a fire in 1993 Madımak the 20th century minstrel Nesimi Çimen's poems, where the minstrel of tradition and rebellion cases were evaluated in terms of life. People of all ages in the folk poetry of rebellion is sometimes against nature, the sometimes fate, fatalism to sometimes go against God has been very high. In conclusion Nesimi never rebelled against the gods, who believe in fate but not too fatalistic, believing it was determined that a poet. Nesimi's uprising to have been against imperialist scheme, the unjust and unfair management.

Key Words: Nesimi Çimen, Revolt, Minstrel Poetry of rebellion, Nesimi Çimen and Madımak

Başkaldırı

Başkaldırı kavramının felsefi, siyasî anlamdan sosyal, dinî anlama kadar çok geniş boyutları vardır. Çalışmamızın konusu gereği kavramı geniş boyutuyla ele almak yerine genel hatlarıyla insan hayatındaki yerinden, gelişiminden bahsetmenin konuya faydalı olacağı görüşümdedir.

Sözcük olarak “ karşı gelme, ayaklanma, isyan, boyun eğmeme” anlamalarına gelen başkaldırı koca bir insanlık tarihinin başlangıcını oluşturur. Başkaldırı kavramı sözcük anlamı dışında sosyal ve siyasal hayatta farklı açılımlar göstermiştir. Başkaldırı kavramına tarihsel açıdan bakıldığında, başkaldırıya yol açan etmenlerin toplumlara, tarihlere ve çağlara göre farklılıklar gösterdiği görülür. Bu etmenler ekonomik, siyasal, bireysel, etnik, ideolojik, dinsel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu unsurlar içinde dinsel ve ideolojik başkaldırıları diğerlerinden farklı özellik gösterirler. Dinsel başkaldırı tek Tanrılı dinlerin dünya üzerinde yayılmalarını büyük ölçüde tamamlamalarının ardından; ideolojik başkaldırıları ise Ortaçağ’ın sona ermesinin ardından 17. ve 20. yy.larda gelişen farklı akımların etkisiyle daha yakın tarihlerde yaşanmıştır. Diğer unsurlar toplumdaki değişimle beraber, temel olarak siyasal sorunlara dayanır. J.J. Rousseau, “ Toplum Sözleşmesi “, “ İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri “ adlı yapıtlarda, temiz, bozulmamış, erdemli hayatın doğada olduğunu, yapay duruma geçen insanların toplumsal bir düzen oluşturduklarını, bunun sonucunda iş bölümü, zengin- fakir gibi toplumsal sınıfların ortaya çıktığını, insanlar arasındaki eşitliğin ortadan kalktığını, bireyin özgürlüğünü ve kendiliğini yitirdiğini söyler. Böylece başkaldırı edebiyatı oluşmuştur. (Topçu, 1998, s. 187- 195)

Âşık Şiirinde Başkaldırı

Âşıklık geleneği Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Âşık Tarzı Halk Şiiri Halk edebiyatının bir kolu olarak İslâmiyet öncesine kadar uzanır. Bu edebiyat İslâmiyet’in kabulüyle birlikte bünyesine yeni unsurlar olarak gelişme göstermiştir. İçerikteki çeşitlenmeyle birlikte geleneğin adlandırılmasında da zamanla değişiklik görülür. Ozanlık Geleneği adını 16. yy.dan itibaren Âşıklık Geleneği’ne bırakmıştır. Fuat Köprülü kökü her ne kadar geçmişe dayansa da Âşık edebiyatının 16. yy. da oluşmaya başladığını, 17. yy. da olgunlaşmasını tamamladığını belirtir (Köprülü, 1962, s. 30-31). Âşıklık geleneği yüzyılların deneyiminden süzülerek biçimlenmiş, bağlı olduğu toplumun tüm değer yargılarıyla yoğrulmuş, kuşaktan kuşağa aktarılan, belli kuralları olan değerler bütünüdür. Âşık şiirinin özünde bağlı bulunduğu kültüre ait değerler vardır. Din, siyaset, gelenek, görenek, sosyal yaşam âşık şiirinin beslediği kaynaklar arasındadır.

Âşıklar yüzyıllar boyu halkın duygularını, yetenekleri ölçüsünde kendilerine has yaratımlarla dile getirmişlerdir. Bu nedenle toplum hayatında önemli roller üstlenmişlerdir. İnsan psikolojisi gereği âşıklar da toplumdan, yönetimden beklediklerini göremeyince, karşılaştıkları aksaklıkları, düzensizlikleri ve adaletsizlikleri kıyasıya yermiş, olumsuzluklara tepki göstermişlerdir. Âşık yeri gelir düzeni eleştirir, yeri gelir kişileri, kendini eleştirir. Onun için her şey eleştiri unsuru olabilir. Eleştirilerde bozuk, çürümüş düzen, yoksulluk, devlet adamlarının zulmü gibi konular işlenir. Yapılan eleştirilerin politik mahiyet alması, tekke, göçebe aşiret gibi birimlerin Osmanlı Hükümeti ile çatışmalara girmesiyle başlamıştır. İç çatışmaların, savaşların etkileri yaygınlaşıp Anadolu’nun yoksulluğu büyümeye başlayınca, âşıkların askerlik, yargı organları, vergi alma gibi, bürokrasi gibi toplum kurumlarına yönelik kınamaları ve taşlamaları yoğunlaşır (Başgöz, 1936, s. 18). 17. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı ordusunun sürekli yenilgiye uğradığı, kalelerin elden çıktığı dönemde olayları

en açık şekilde dile getirip kıyasıya eleştirmişlerdir. Osmanlı döneminde âşıkların dizelerinde yansıttıkları tepkiler bir nevi başkaldırı olarak nitelendirilirse de bu başkaldırı isyan boyutuna varmayan; genel olarak çekinmeden gözler önüne serilen; dozu kimi zaman yüksek tutulmuş eleştiriler niteliğindedir (Yardımcı, 2004).

Cumhuriyet'in kurulması, başkaldırı günlerinin durulmasını, yergi geleneğinde durulmanın yaşanmasını sağlar. Cumhuriyet'in ilk yirmi yılı âşıklarla yeni düzenin barışık olduğu dönemdir. 1940'lara gelindiğinde durum değişir ve köyden kente göçlerin artması, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik buhran nedeniyle âşıklar arasında yönetici kesimi hedef alan yergiler dile getirilmeye başlanır. Demokrat Parti, Halk Partisi, 60 İhtilâlî... Bu süreç içerisinde âşıklar öyle muhalif tutum sergilerler ki birçoğu hapse atılır, sürgün edilir. 1960 ve ardındaki Anayasa âşık şiirinde bir kırılma noktasıdır. Artık âşıklar geleneksel icra ortamından uzaklaşıp, hitap ettiği kitleler daha önceden örgütlenmiş ya da belli bir siyasi parti tarafından organize edilen belli bir fikrin oluşumun taraftarlarıdır. 1965'e gelindiğinde CHP tarafından Türk siyasî hayatına Ortanın Solu diye bir kavram verilir. Buna göre Ortanın Solu'ndan olmayanlar sağcılardır. Bu vakitten sonra sağ- sol söylemi yaygınlaşır (Beki, 2006). Bu kavramlar âşıkların kendilerini tanımlamalarında da karşımıza çıkar. Dönemin açık sosyalist partisi Türkiye İşçi Partisi'nin bünyesinde toplanan âşıklar sol söyleme sahiptir. Bu çatı altındaki sanatçılardan biri de makalemize konu olan Nesimi Çimen'dir.

Nesimi Çimen

Türk edebiyatında üç Nesimi vardır. Seyyid Nesimi, Kul Nesimi bir de 20. yüzyılda yaşayan Nesimi Çimen'dir. Seyyid Nesimi yaşamı söylencelerle bezenmiş bir şairdir. Kaynaklarda şairin Bağdat'ın Nesim kasabasında olduğu, Şiraz'da bulunduğu için Nesim-i Şirazi olarak da bilindiği, Emir Seyyid İmamü'd- din Nesimi olarak da tanındığı, ölümü ile ilgili olarak da 1404 yılı rivayet edilmektedir (Mengi, 1995, s. 76). Şairin “ ene'l- Hak “ dediği ve Hurufî olduğu için Hallac-ı Mansur gibi derisi yüzülerek idam edildiği belirtilir (Ayan, 2002, s. 1- 4). Kul Nesimi ise 17. yy. halk şairlerindedir. Kendisine ait olan dizelerden asıl adının Ali olduğu anlaşılan şair, Seyyid Nesimi'ye hayranlığından dolayı Nesimi mahlasını kullanmıştır. Yine şaire ait dizelerden onun 17. yy. başlarında doğduğunu söylemek yanlış olmaz (Öztelli, 1969, s. 4). Makalemize konu olan Âşık Nesimi Çimen ise devrimci söylemlerin yükseldiği 20. yüzyıl toplumunun susmayan, inandığı gerçekleri söylemekten çekinmeyen halk âşığıdır. Bugüne kadar hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış olması yönüyle Âşık şiirinde önemli bir eksik addettiğimiz Nesimi Çimen 1931 yılında Adana'nın Saimbeyli ilçesinin Fatmalı Köyü'nde dünyaya gelir. Aslen Sivashlı'dır. 1941 yılında ailece Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı İncemağara Köyü'ne, 1956'da Adana'nın Kozan ilçesine, birkaç sene sonra da Kadırlıye gider orada yaşamaya başlarlar (Özmen, 1998, s. 440). Kendi köyleri, toprakları olmadığı için o ağanın köyünden bu ağanın köyüne dolaşır durmuşlardır. Nesimi Kayseri'de ilk evliliğini yaptı ve dört çocuğu oldu. İkinci evliliğini Kadırlide 1959 yılında yapmıştır ve ondan da bir çocuğu olmuştur (Haşhaş, 1993, s. 4). Nesimi Kadırlide uzunca süre yaşadktan sonra buraya gelen Yaşar Kemal ile tanışır ve onun aracılığıyla iş bulup çalışmak umuduyla İstanbul'a gider. Yaşar Kemal'den iş bulması için ricada bulunur. Yaşar Kemal onu Davutpaşa'da mozaik

fabrikası olan bir arkadaşına yönlendirir. Nesimi burada birkaç ay çalışır. Gördüklerini söylemekten çekinmeyen, doğru bildiğini ne pahasına olursa olsun söyleyen Nesimi burada da gördüklerine seyirci kalmaz, sağa sola karışır. Fabrika greve girer, işten çıkartılır. On bir yaşından beri çaldığı curasına bakar ve “ ekmeği senden çıkaracağız” der, ozanlığa başlar. Nesimi'nin asıl işi amcasından öğrendiği bakırcılıktır fakat bu işi 1962'de bırakıp ozanlığa başlamıştır. Ozanlığa başlamasında içinde büyüdüğü gelenek etkili olmuştur: Dedelik geleneği (Haşhaş, 1993, s. 4). Nesimi bu tarihe kadar geçimini âşıklıktan sağlamaz. Artık işten çıkartılınca curasına sarılır ve fiili olarak âşıklık yapmaya, çalıp söyleyerek geçimini sağlamaya başlar. İlk yıllarda usta malı okur, Pir Sultan, Kaygusuz, Hatayî gibi şairlerin deyişlerini okudu Sonraları kendi şiirlerini sundu (Özmen, 2008, s. 439). Daha sonra 1960'ların sosyalist partisi TİP in içinde görürüz. Bu yıllarda Türkiye İşçi Partisi'nin toplantılarına katılmaya başlar. İşçi sınıfının içinde fiili olarak yer almış, emekçiler için çalıp söyleyen bir olur. Sosyalist, işçi haklarını savunan, zalimin karşısında susmayan bu kimlik kısa sürede geniş bir çevreye sahip olur. Nesimi'nin yolu artık bellidir. 60 ve 80'lerin en baskıcı dönemlerinde işçi sınıfının grevlerinde, mitinglerde, meydanlarda yer almıştır. Çevresi kısa sürede sosyalizmi savunan aydınlarla genişler.. İlk olarak 1970 yılında olmak üzere çeşitli tarihlerde yurt dışında çıkar. Devlet desteği olmadan kendi çabasıyla bu gayreti göstermek, ilkokul diplomasını bile 45 yaşında alabilmiş Anadolu insanı için devrimdir.

Nesimi Alevî kültürüne sahip bir aileye mensuptur. Esasen Dersim Derviş Cemal'lerdendir. Alevî kültürünün içinden gelmesine rağmen deldik yapmamıştır (Haşhaş, 1993, s. 4). Nesimi Çimen 2 Temmuz 1993 günü, Sivas'ta Pir Sultan'ı anma şenlikleri sırasında Madımak Oteli'ne yönelik gerici saldırıda, tarihimizde kara bir leke olarak kalan o kara günde yaşamını yitirmiştir. Ne yazık ki Nesimi'nin barış mesajı cana kıyan zalimlere ulaşmadı. Kışkırtılmış acımasız kalabalıklar İslâm adına ona ve ülkenin pek çok aydınına kıydılar. Cenazesi İstanbul Karaca Ahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Âşık Şiirinde Başkaldırı Bağlamında Nesimi'nin Yeri

Halk şiirinde başkaldırı hemen her dönemde olmuştur. Halk şiirinde başkaldırı silahlı ayaklanmadan felsefi anlamda karşı çıkışa, doğa güçlerinden yakınmaya değin çok geniş alanı kapsar. Âşıklar toplumda karşılaştıkları düzensizlikleri, adaletsizlikleri sazıyla sözüyle dile getirmişlerdir. Bu başkaldırı kimi zaman doğaya, devlete, kadere, kaderciliğe, tanrıya karşı olmuştur. Osmanlı dönemindeki başkaldırı Dadaloğlu, Köroğlu, Pir Sultan tarafından direk düzene yönelik yapılmıştır. İşte Nesimi'nin de başkaldırısı bu yöndedir. O hiçbir dönemde Tanrıya ve kadere isyan edip başkaldırmamıştır. Onun kavgası emperyalist düzen ve onun uşaklarıyladır. Emekçinin karşısındaki hainle, adaletin önündeki zalimledir.

Âşık Nesimi Çimen halk şiirinde, âşık geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Curanın son usta ozanıdır. O her zaman kendisini halkın ozanı olarak görmüş ve öyle yaşamıştır. Ayağında şalvarı, üzerinde ceketi, başında kasketiyle halkın içinde dolaşmış, hiçbir zaman kendini ve yaşantısını halktan soyutlamamıştır. Nesimi halk sanatkarı ifadesini pek kabul etmez; zaten kendisi halktır. Tahsili olmadığını, apartmanı, sarayı, sosyeteliği

olmadığını, tabanda olduğunu söyler. Halkın sanatçısıym diye gezinenlerin özü değiştirip, gürültü isteyenlere hizmet ettiğini söyler. Kendisinin böyle olmadığını, gücünün yettiği ölçüde kendi bildiği yolda ilerlediğini belirtir (Gürgün). Adları halk ozanı olup da kendileri hiçbir zaman halkın ozanı olamayanlardır bu başkaldırı. Nesimi öz kültürü bey olma kaygısıyla heba etmez. Bu cümleleriyle, popülerlik uğruna özü kaybedenlere başkaldırır. Sözde halk sanatçısıym diyenler düzenden, güçlüden yana olmuş hiçbir zaman halkın ezilmişliğini, üzüntüsünü dile getirmemişlerdir. Oysa halk ozanı bizzat halkın içinde yaşayandır. Ona göre halk ozanı halkın derdiyle dertlenen, bütün insanlığı seven, kötü huylarını atmış, her bakanın gözüne ışık olmuş, sazıyla sözüyle halkın gözü kulağı dili olan, hiçbir çıkarın karşısında boyun eğmeyendir (Haşhaş, 1993, s. 5). Nesimi'nin şiirleri toplumsal sorunlara değinen, adaletsizlikleri yeren, daha mutlu ve barış dolu bir dünya isteyen söylemlere sahiptir. Göğsünde curasıyla hiçbir zaman devlete, düzene kölelik yapmamış, haksızlığa, baskı ve zulme başkaldırmıştır. Yaşadığı toplumun sorunlarına duyarsız kalmayan, halkın acısını kendi acısı bilen toplumu bir sanatçıdır. Nesimi âşık şiirinde çok önemli bir değer olmasına karşın Türkiye'de hak ettiği ilgiyi, değeri görememiştir. Hükümete muhalif, işçi sınıfını savunan, halkın hakkını arayan, çarpıklıkları dizlerinde dile getiren bir ozanın elbette tanınmamış olması, sesini duyuramaması o dönem Türkiye' si için olağandır. 12 Eylül faşizmi emekçinin üzerinden geçip, kendine devrimciyim, emekçiyim, işçiden yanayım diyen herkesi zindanlara doldurmuştur. Gerçek halk sanatçıları da bundan nasibini almıştır. Nesimi bu insanlardan biridir. Kendi imkânlarıyla Avrupa'ya çıkmak istemiş ve bunun için bir sürü engele takılmıştır. Hükümet tarafından komünist, solcu olarak tanınca söylemlerini yaymasına izin verilmemiştir. Konser vermek istediğinde yetkili organlarca eserleri baştan sona taramaya tabi tutulmuştur. İlk defa 1970 yılında yurt dışına çıkabilir. Bu yıldan itibaren her sene bir defa Paris'e çıkar, orada radyo programlarına konuk olur, işçi gruplarına konser verir. İnatla işçiden emekçiden yana tavrını sürdürür. Türkiye'de yapamadığını bir parça da olsa yurt dışında yapar. Yurt dışında ilgi gittikçe artar ancak Türkiye'de ne bir yazar, ne bir gazeteci hiç kimse kapısını çalmaz. Nesimi bu durumdan yakınlık ve eleştirir. Ancak yine de başkaldırır bu düzene boyun eğmez, inatla yoluna devam eder.

Nesimi devrin hükümetini eleştirmekten de çekinmemiştir. İnsanların sokakta bile yürümeye çekindiği dönemde o curasıyla birlikte spor salonlarında, meydanlarda ezilen halkın sözcüsü olmuştur. Yapılan yolsuzluklar, izlenen politikalar eserlerine konu olmuştur. Kel Muhtar adlı şiirinde Kel Muhtar ile devrin başbakanı Süleyman Demirel'i kasteder (Gürgün). Öyle ki çekinmeden hicveder:

*Bizim muhtar ele çoban
İşi gücü hile yalan
Kır ata vurursa palan
Görün bizim kel muhtarı*

*Yapar camii, namaz kılmaz
Okur ezan, abdest bilmez*

*İnat etmiş tahttan inmez
Bizim köyün kel muhtarı (Gürgün)*

Köy ile kastettiği ülkedir. Kel muhtar ile kapitalist düzene ve onun uşaklarına seslenir. Ülkenin başında bulunanlara makam sevdasına düşmüş, oturduğu koltuğu kendisine taht yapmış milletin sırtından geçinenlere başkaldırır dörtlüklerinde. Bir gün milletin uyanıp, onun cevabını vereceğini söyleyerek bitirir:

*Nesimi'nin nasihati
Muhtara der gör milleti
Bir gün indirir tokadı
O gün görün kel muhtarı (Gürgün)*

Çaldın Elli Kuruşumu adlı manzumesinde ise Süleyman Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in mobilya yolsuzluğunu ele alır. 70'li yılların Adalet Partisi ve başbakanı Demirel hakkında nüfus suiistimali ve yakınlarına menfaat sağladığı iddiasıyla soruşturma açılmıştır. Yeğeni Yahya Demirel 1974 yılında Kıbrıs'a yüklü miktarda mobilya satarak, bu hayali ihracattan dolayı Merkez Bankası'ndan vergi iadesi almıştır (Gürgün). Nesimi şiirine konu aldığı kişiyi edepsizlik, hayâsızlıkla nitelendirir. Doğmamış bebeklerin, muhtaçların hakkına göz diken, yetimlerin gözyaşını akıtan, emeklinin maaşından geçinen kişidir Nesimi'nin başkaldırdığı:

*Ninelerden dedelerden
Doğurmamış gebelerden
Kundaktaki bebelerden
Çaldın elli kuruşumu*

*Yoksul halkın aşında
Yetimlerin gözyaşında
Emeklinin maaşında
Çaldın elli kuruşumu*

*Daimi'den Nesim'den
Ekmeğin parasıdır giden
Mobilyayı sunta eden
Çaldın elli kuruşumu (Gürgün)*

Halkın çektiği acıyı duymazsam halk da değilim halk ozanı da değilim diyen Nesimi, halkın sırtından geçinenlere isyan eder. Servetlerine servet katmak isteyenlerin çaldığı o elli kuruş ironik bir simgedir aslında. Şiirlerinde ezilen halka mesaj vermeyi kendine görev bilmiştir. Zalimin zulmüne karşı verilen mücadele manzumelerinin ana konusudur. Nesimi eserlerinde barış güvercini ifadesini çok kullanır. Ancak ürkek güvercinlerden, barış güvercinlerinden bahsetmek hep ölüm getirmiş. İsveç'te yaşadığı yıllarda çalıp söylediği "Barış Güvercini" adlı ağıtından kısa bir süre sonra, 1986 yılında İsveç başbakanı Olaf Palme şehit edilmiştir.. Olaf Palme tam yirmi üç yıl

başbakanlık yapmış, yoksuldan yana, zalimin karşısında, emperyalist güçlerin karşısında dimdik duran bir demokrasi şehididir. Nesimi için demokrasi uğrunda, kapitalist düzene, emperyalizme büyük savaşım vermiş olan Palme'nin anlamı büyüktür. Çünkü kendisi de ülkesinde bu yolda ilerleyen, kapitalist düzene, ağılık, şeyhlik kurumuna itimat etmeyen, insanların düşünmelerinin suç sayıldığı yıllarda, gözaltına alınan, kovuşturmalara tabi tutulan, bu yola saziyle sözüyle baş koymuş bir muhalif ozandır. Nitekim kendisi de bir demokrasi şehididir. Nesimi İsveç'te öldürülen Palme ve öldürülen nice masum can için derin üzüntü duymuştur ve tepkisini dile getirmiştir:

*İnsancıl insanlar barıştan yana
Ancak zalim olan kıyar insana
Barış askı yayılmalı cihana
Barış güvercini uçsun dünya da
Dostluklar kurulsun insanlar gülsün
Son bulsun savaşlar kimse ölmesin (Gürgün,)*

Nesimi sosyalist bir şairdir. Düşüncelerin hür olduğu bir dünya düşlemektedir. Topluma hiçbir zaman duyarsız kalmamıştır. Yaşamı boyunca inandığı değerlerin savunucusu olan şair, inandıklarını savunanların yaşantılarını isyan dolu sözlerle anlatmıştır. Başkaldırı, bireyin temel insan hakkı olan yaşama hakkını savunur. Dolayısıyla işkencenin her türüne ve idama karşıdır (Erdem, 2004, s. 167). İnançlarını savunanların inançlarıyla beraber temel gerçeklikleri olan yaşamlarının da ellerinden alınarak susturulmuş var olan zulmün trajikliğinin göstergesidir. 6 Mayıs 1972 yılında adalet, özgürlük, herkes için eşitlik isteyen, düşünceleri yüzünden idam edilen Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan için bir ağıt yazmıştır. Başkaldırısını yaktığı ağıtla dile getirir. Dizelerinde bu infazı gerçekleştirenler zalim, dönemin Yezidi, hain olarak adlandırılmıştır. Alevi kültürüne mensup ozan bu olayı Kerbela ile özdeşleştirir. Tarih tekrerr etmiştir. Başkaldırma adalet ve özgürlüğü birleştirir (Erdal, 2004, s. 167).

Nesimi Çimen kendi kendisini yetiştirmeyi bilmiş bir halk ozanıdır. O insanların zamana göre düşünmelerini savunan bir aydındır. Bağınazlığa, her türlü tutuculuğa, geri kafalılığa başkaldırılmış, eleştirmiştir.

*Kiminin çok diploması
Odur milletin belası
Mideye işler zekası
Ah diplomalı cahiller
Kimi köye ağa olmuş
Sürülere kurdu salmış
Okudukça hayin kalmış
Ah diplomalı cahiller (Özmen, 1993, s.442)*

Ona göre diploma sahibi olmak cahil olmaya engel değildir. Bu diploma sahipleri halkı düşünmeden yanlış yola iten, kendi çıkarları için çekinmeden her yolsuzluğu yapabilen kimselerdir. En büyük zarar da bu diplomalı cahillerden gelir. Sözde halka yararlı işler

gerçekleştirmek için alınan o diplomalar köylünün, milletin kanını sövmeye yarar. Halk hiç bir şeyin farkına varamaz.

*Öküzü yok katırı yok
Tarlası yok motoru yok
Ebesi yok doktoru yok
Bu halk hâlâ uyanmıyor (Özmen, 1998, s.443)*

Yukarıdaki dizelerde de insanca yaşamayı telkin etmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun herkes nimetlerden adilce yararlanma hakkına sahiptir. İnsanlar aç, işsiz, evsiz kalınca yaşamak için başkaldırıyorlar. Fakat bunun için de öncelikle haklarının bilincinde olmaları gerekir. Nesimi bu bilinç için savaş vermiş, göğsünde curası, dilinde sözüyle başkaldırılmış halk âşığıdır.

*Bütün dertler onu bulmuş
Kanı bitmiş rengi solmuş
Sene yetmiş sekiz olmuş
Bu halk hâlâ uyanmıyor (Özmen, 1998, s. 443)*

Herkesin düzene boyun eğdiği, fikirlerin suç sayıldığı bir dönemde Nesimi durmaz, zira o milletin sözcülüğünü yapar. Korkusuzca sözlerini tellendirir, halk için, adalet için köy yollarında insanca yaşamayı telkin etmiştir. Ancak halk o kadar sindirilmiştir ki Nesimi bu gözü kapalıya aşağıdaki gibi serzenişte bulunur:

*Nesimi köylere vardık
Söz teline mızrap vurduk
Yıllarca haykırdık durduk
Bu halk hâlâ uyanmıyor (Özmen, 1998, s. 443)*

Sonuç

Halk şiirinde başkaldırı, silahlı ayaklanmadan felsefi anlamda karşı çıkışa; belirli olumsuzlukları eleştirmeye, doğa güçlerinden yakınmaya değin çok geniş alanı kapsar. Halk şiirinde başkaldırı halkın olduğu her çağda olmuştur. Bu başkaldırı kimi zaman doğaya karşı, kimi zaman kadere, kaderciliğe kimi zaman da çok ileri gidip tanrıya karşı olmuştur. Osmanlı dönemindeki başkaldırı Pir Sultan, Dadaloğlu, Koroğlu gibi ozanlar tarafından düzene ve yönetenlere karşı olmuştur. Nesimi'nin de halk şiirindeki başkaldırısı, emperyalist düzene ve onun uşaklarına karşıdır. Nesimi hiçbir zaman Tanrıya başkaldırıda bulunmaz. O her zaman inançlı, sabırlı, kadere inanan ama kaderci de olmayan tasavvuf ehli bir ozandır. Nesimi ölçülü, uyaklı halk şiirinde, toplumcu bakış açısıyla başkaldırımı dile getiren halk ozanıdır. Bir yandan halk edebiyatı geleneği, Alevi inancını sürdürürken bir yandan da sosyal içerikli şiirler yazdı. Onun şiirinin yapısına baktığımızda mücadelenin olduğunu görürüz. Şiirlerinde ezilen halka mesaj verir, düşünmesini ister. Dizelerinde zalimin zulmüne karşı, çarpık düzene karşı başkaldırı vardır. Kısacası Nesimi'nin başkaldırma düşüncesi herkesi içine alan, ölçülü, ölüm ve öldürmeye karşı, özgürlüğe dayalı, herkes için adalet isteyen sonuca ulaşır.

Kaynaklar

Ayan, H. (2002), Nesimi Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni 1-2, TDK Yayınları, Ankara.

Başgöz, İ. 1986, “Türk Halk Edebiyatında Protesto”, Folklor Yazıları, Adam Yayınları, İstanbul.

Beki, S. (2006), “Âşık Şiirinin Siyasallaşması Üzerine Bir Deneme: 1960- 1980”, Ç.Ü.T.A.M, Ç.Ü, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/halk_ed_ana.php, Erişim: 05.05.2015

Cumalı, S. “ Babam kalaycı ben balet oğlum piyanist... Bu bir devrimdir! “ <http://www.posta.com.tr/PostaKarnaval/HaberDetay/htmArticleID=135717> , Erişim: 06.05.2015

Erdem, H. Haluk (2004), “Başkaldırma”, Felsefe Ansiklopedisi, C:2, s. 167, Etik Yayınları, İstanbul.

Gürgün, A. “ Âşık Nesimi Çimen İle Söyleşi ”, Harbi Gazete, <http://www.harbigazete.com/haber/540/asik-nesimi-cimen-ile-soylesi-3-bolum.html>, Erişim: 05.05.2015

Haşhaş, A. (1993), Âşık Nesimi Çimen’le Son Söyleşi, Kervan Dergisi, Ağustos (29):4-5, http://www.t-k-p.net/yayinlar/kavga_kervan/kervan_s29_0893.pdf, Erişim: 02.05.2015

Köprülü, F. (1962), Türk Saz Şairleri 1-5, Milli Kültür Yayınları, Ankara.

Özmen, İ. ,1998, Alevi- Bektaşî Şiirleri Antolojisi, C.5, s.s. 439-440, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Mengi, M. (1994), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Öztelli, C. (1969), “ 17. yy Tekke Şairi Kul Nesimi”, Türk Etnografya ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara.

Topçu, N. (1998), İsyân Ahlâkı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Yardımcı, M. 2004, “ Osmanlı Döneminde Çeşitli Düzensizlikler Karşısında Âşıkların Davranışları “, Ç.Ü.T.A.M, Ç.Ü, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/17.php>, Erişim: 05.05.2015